

Miljan Majhen

IME MAKEDONIJA – VPRAŠANJE IDENTITETE

Vprašanje imena bivše jugoslovanske republike Makedonije je jedro spora med Grčijo in Makedonijo. V drugi balkanski vojni so si Grčija, Bolgarija in Srbija razdelile teritorij današnje Makedonije, makedonsko vprašanje lahko povežemo tudi s pojavom in nastopom makedonskega nacionalizma v drugi polovici devetnajstega stoletja (1870) in uporom proti otomanskemu imperiju.

Če gremo daleč nazaj v zgodovino, v četrto stoletje pred našim štetjem se srečamo z vzponom Makedoncev in Makedonije.

"Po pustih krajih severne Grčije, koder so še v petem stoletju širni pragozdovi dajali zavetje divjemu turu, je prebivalo v raztresenih, neutrjenih seliščih tršato pleme Makedoncev, v večnih bojih s sosedi na vzhodu in zahodu, Tračani in Iliri."¹

Vzpon Makedoncev se je pričel z vladavino Filipa Makedonskega, ki se lahko za svoje uspehe zahvali predvsem taktiki in strategiji njegove vojske. Po uspehih v vojnih spopadih in po zmagi v peleponeški vojni je celo Demostenes menil, da bi Heleni potrebovali vladarja, ki jih bo združil proti skupnemu sovražniku, Perziji. Ko je Filip končal svoje poslanstvo v Grčiji, se je vrnil v Makedonijo, da bi se pripravil na vojno v Aziji. Filipa so umorili, nasledil ga je njegov sin Aleksander Veliki, star komaj 20 let.

Aleksander Veliki je največji makedonski-grški vojskovodja, ne samo priznan kot veliki osvajalec, ampak tudi kot vladar, ki je imel velik vpliv na grško kulturo, saj je bil njegov učitelj eden največjih grških umov Aristotel. "Prva in največja Aleksandrova zasluga je, da je z ustanovitvijo neštetihih mest od Egipta do Indije odprl grški kulturi pot do skrajnega vzhoda in tako temu duhovno bogatemu, pa politično nebogljenemu narodu pomagal, da je dostojno opravil svoje poslanstvo."²

Grki so glede na zgodovinska dejstva občutljivi glede rabe imena Makedonija in zato od nastanka nove države po razpadu Jugoslavije nasprotujejo, da sosednja država za svoje ime uporabi Makedonija. Zastava Republike Makedonije je med leti 1991 do 1995 vsebovala Verginino sonce, simbol antičnih Makedoncev, ki je bilo zamenjano po protestu Grčije z današnjo zastavo.

Ime države pomeni nesoglasje med obema stranema, saj obe smatrata kot zgodovinsko pravico rabe imena Makedonija zaradi prisotnosti na ozemlju nekdanje Makedonije; na

¹ Stari Grki, Anton Sovre, Slovenska matica v Ljubljani 2006

² Stari Grki, Anton Sovre

marec 7, 2018

Balkanu pa so vprašanja identitete politično izredno občutljiva, redko se jih obravnava racionalno in brez čustvenih-nacionalističnih nabojev

Prvi kompromis

Grčija in Makedonija (Atene in Skopje) sta sprejeli prvi kompromis leta 1993, Makedonija naj bi se uradno imenovala Bivša jugoslovanska republika Makedonija, kar je vodilo do novih zapletov in nesporazumov. Makedonija ni pristala na grško zahtevo, da bi njen predstavnik v OZN sedel po oznako "F" (former) ali "T" (the) na Generalni skupščini OZN. Makedonija je vztrajala, da se mora kot okrajšava rabiti črka "M" (Makedonija). Grčija je bila bolj uspešna in predstavnik Makedonije je sedel zraven Tailanda, pod črko "T". Leta 1995 je nato Makedonija pristala, da zamenja zastavo z novim, manj provokativnim simbolom, današnja zastava.

Od takrat naprej so se odvila mnogoštevilna pogajanja, ki še do danes niso prinesla sprejemljivo rešitev za obe državi. Makedonija si prizadeva za članstvo v Evropski zvezi in NATO. Grčija zaradi imena države blokira prizadevanja Makedonije za članstvo v teh dveh organizacij, saj ima moč veta. Predlagana so bila razna imena, med drugim "Gornja Makedonija" (Upper Macedonia), Severna Makedonija ali raba slovanske verzije imena Makedonija (ne Macedonia). PV Zaev je javnosti razkril, da je posebni predstavnik OZN predlagal štiri možna imena: Severna Makedonija, Zgornja Makedonija, Vardarska Makedonija ali Republika Makedonija Skopje.,

Kompromisa še ni bilo, po letu 2000 po grški blokadi pristopa Makedonije k NATO so se odnosi več kot ohladili. Makedonska nacionalistično usmerjena vlada pod vodstvom VMRO-DPNE in predsednika vlade Gruevskega je izvajala nacionalistično politiko in provocirala z imenovanjem javnih zgradb in cest po starodavnih makedonsko grških državnikov, kralju Filipu in Aleksandru Velikemu.

Leta 2008 bi morala Makedonija dobiti datum za začetek pristopnih pogajanj, eden od pogojev je bil tudi konstruktiven pristop do imena; makedonsko poimenovanje letališča in avtoceste po največjem grškem vojskovodji vsekakor ni prispevalo k racionalni rešitvi vprašanja imena. Evropski poslanec Swoboda je menil, da imenovanje letališča po Aleksandru Velikem, vsekakor ne predstavlja korak naprej za Makedonijo.³

Leta 2011 je bil v središču Skopja postavljen 22 m visok spomenik Aleksandru Velikemu, katerega uradno ime je bilo Bojevnik na konju. Ne glede na uradno ime, ni bilo možno prikriti, da gre za največjega grškega vojskovodjo.

Danes je center mesta Skopje poln simbolov in kipov zgodovinskih oseb iz starogrške kulture, ki jih je načrtno spodbujala vlada VMRO DPNE in s tem podžigala nacionalistične ideje, ki pri sosednjih Grkih ustvarjajo vtis o ponarejanju zgodovine in prilaščanju nekaterih

³ Swoboda, <https://siol.net/swoboda-aleksander-veliki.....>

marec 7, 2018

zgodovinskih oseb in vrednot, na katere so Grki najbolj ponosni in jih dojemajo kot svojo bit, kot osnovo svoje identitete.

Upanje za rešitev problema

Z nastopom nove vlade Zaeva, ki je na volitvah leta 2016 porazil Gruevskega, levosredinska vlada je bila imenovana v začetku leta 2017 se je začel nov proces dogovarjanj med Grčijo in Makedonijo tudi glede spornega imena. Novo izvoljena makedonska vlada si želi bolj intenzivno delati na poti v EU in NATO ter poglobiti odnose s sosednjimi državami, del strategije nove vlade je tudi rešiti vprašanje imena države z Grčijo.

Grčijo vodi koalicijska vlada, ki jo sestavljata Tsiprasova Siriza in desno usmerjena stranka Neodvisni Grki. Desno usmerjena stranka Neodvisni Grki nasprotuje kateremukoli imenu, ki bi vključevalo besedo Makedonija. Tudi v Sirizi so mnenja deljena, medtem ko je predsednik vlade bolj naklonjen kompromisni rešitvi, je minister za zunanje zadeve kar zadeva ime sosednje države bližje stališču koalicijskega partnerja.

Največja opozicijska stranka Nova demokracija nasprotuje pogajanja o imenu z Makedonijo, nacionalistične organizacije v Grčiji pa so organizirale množične proteste. Na protestu konec januarja 2018 se je tako zbralo v Solunu okoli 50.000 demonstrantov, 4. februarja pa v Atenah po ocenah približno 140.000 demonstrantov. Grška pravoslavna cerkev, ki ima močan vpliv v družbi, je prav tako skeptična glede pogajanj o imenu države, ki bi vključevalo ime Makedonija. Velika večina Grkov, se pravi javno mnenje v državi, trenutno ni naklonjeno kompromisu, ki bi vseboval kakršnokoli rabo imena Makedonija.

Na makedonski strani ima Zaev težave, saj koalicijska vlada ni preveč trdna in lahko pade prav zaradi imena in pogajanj z Grčijo, posebej še v primeru, če bo Grčija zahtevala spremembo členov ustave, ki vključujejo po grškem mnenju neupravičeno staro makedonsko noto. Pri tem ni zanemarljivo, da je predsednik Makedonije Ivanov član VMRO-DPNE ter ima možnost, da se odloči, da bo dal veto na sporazum z Grčijo.

27. februarja so bile v Skopju demonstracije, kjer se je kljub mrazu zbralo okoli 10.000 demonstrantov. Demonstracije so se pričeli pred poslopjem delegacije EU v Skopju, nato so demonstranti nadaljevali pot do makedonskega parlamenta. Po poročanju Reutersa naj bi demonstranti zažgali grško zastavo. Demonstranti so nasprotovali spremembi imena, vzklikali, da je potrebno ustaviti grški rasizem, prav tako so nasprotovali odločitvi vlade, ki je spremenila ime letališča in avtoceste.

Kakršenkoli sporazum, ki bi ga morebiti dogovorila Tsipras in Zaev, bo moral po vsej verjetnosti na referendum v obeh državah, izid referendum pa je težko predvideti, trenutno razpoloženje v obeh državah kaže bolj na to, da bi državljani obeh držav na referendumu zavrnil kompromisno rešitev.

marec 7, 2018

Grško in makedonsko stališče

Minister za zunanje zadeve Grčije Kotzias je pred obiskom mediatorja OZN Nimetza 30. januarja 2018 v intervjuju predstavil stališča, ki naj bi vsebovala šest temeljnih elementov, da se sklene dogovor s sosednjo državo: določitev imena države, umik iredentističnih elementov v Republiki Makedoniji, dogovor o etnični identiteti in nazivu državljanstva prebivalcev Republike Makedonije ter dogovor glede rabe kratic oz. kratkih verzij naslavljanja države, narodov in državljanov Republike Makedonije.⁴ Grčija naj bi pripravila do sredine februarja osnutek bilateralnega sporazuma, ki bo naslovil vsa odprta vprašanja, minister je izrazil upanje, da bi lahko rešitev dosegli do julija letos.

Makedonski predsednik vlade Zaev je v intervjuju za grško televizijo Alfa, izrazil prepričanje, da bo spor z Grčijo glede uradnega imena Makedonije rešen najkasneje do julija.⁵ Po Zaevu si državi po četrto stoletja želita končno urediti vprašanje imena, pripravljen pa se je tudi pogovarjati o poimenovanju skopskega letališča, ulic in cest, ki nosijo ime Aleksandra Velikega.

Zaev je ob robu Svetovnega gospodarskega foruma v Davosu po srečanju s Tsiprasom dejal, da bo Makedonija preimenovala letališče v Skopju, ki nosi ime Aleksandra Velikega. Makedonska vlada je februarja preimenovala letališče v Mednarodno letališče Skopje in avtocesto Aleksander Veliki v Cesto prijateljstva ter po petindvajsetih letih spora sprejela težko, vendar razumno odločitev.

Rešitev dolgoletnega spora

Med Grčijo in Makedonijo potekajo intenzivna pogajanja, da bi končno zaključili vprašanje, ki odnose med državama hromi že več kot petindvajset let. Kot smo videli, sta tako minister za zunanje zadeve Grčije kot predsednik vlade Makedonije izražala upanje, da bi rešitev lahko našli do julija 2018, čutiti je optimizem na obeh straneh. Seveda se postavlja vprašanje na kako realnih tleh je izraženi optimizem?

Grška vlada je na oblasti že od 21. septembra 2015, njena glavna preokupacija sta ekonomski in finančni položaj Grčije, torej kako se izviti iz finančne in dolžniške krize. V krizah vedno naletijo na plodna tla vprašanja povezana z nacionalnim nabojem. V tem trenutku grški politiki kažejo pripravljenost na kompromis, kjer je kompromisu bolj naklonjen predsednik vlade kot minister za zunanje zadeve, čeprav sta iz iste stranke, kompromisu pa nasprotuje koalicijska partnerica in opozicija. Za Grčijo bo v primeru, da se ne najde rešitev do konca poletja, kasneje eno leto pred volitvami skoraj nemogoče doseči kompromis. Grška opozicija bo seveda poskušala izkoristiti predvolilno obdobje in bo z vsemi topovi napadala Sirizo in jo prikazala kot stranko, ki izdaja grške nacionalne interese ter se odpoveduje lastni zgodovini. Siriza se bo znašla v neprijetnem položaju, zato je vprašanje, če bo kasneje tvegala in sklenila sporazum, ki bi dokončno rešil vprašanje imena sosednje države.

⁴ Depeša VAT180046, 30.1.2018

⁵ MMC RTV SLO, STA 8.1.2018

marec 7, 2018

Predsednik vlade Makedonije je prav tako v težkem položaju. Njegova koalicija z albanskimi strankami ni najbolj trdna, težave na notranjepolitičnem področju ima z rabo albanščine kot uradnega jezika, čemur nasprotuje večina Makedoncev in opozicija. Tudi Makedonci so občutljivi na ime in bodo "prevelik" kompromis o rabi imena obravnavali kot veleizdajo nacionalnih interesov. Nič ne pomaga, da je rešitev vprašanja imena predpogoj za nadaljevanje procesa približevanja EU in NATO. Včeraj so bile v Skopju množične demonstracije, ki nasprotujejo "popušcanju" sosednji državi.

V primeru, da kompromis in sporazum ne bosta sprejeta do jeseni, bo vprašanje imena Makedonije po vsej verjetnosti ostalo še za nekaj časa na mizi, s tem pa tudi članstvo Makedonije v transatlantskih povezavah. Za nemirni Zahodni Balkan, kjer je Makedonija že tako ali tako sod smodnika tudi zaradi makedonsko albanskega vprašanja, je to več kot slaba novica, ki odpira možnost nacionalističnim strujam, da se ponovno vrnejo na oblast.

Prispevek vsebuje mnenje in oceno avtorja in ne odraža nujno stališč Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije.